

SUOMEN AVULLA YSTÄVIÄ, MENESTYSTÄ JA VAIKUTUSVALTAA

Sydän-Venäjällä Marissa, Mordvassa, Komissa ja Udmurtiassa suomea opiskelee kirjava joukko kielisukulaisia. Vuodesta 1993 Suomen kielen ja kulttuurin opetuksesta ovat vastanneet ns. sukukansaohjelman kieliassistentit, mutta Venäjänmaalla suomalais-ugrilaisia kieliä puhuvien kansojen keskuudessa toimii paikallisiakin opettajia. Opetusohjelmat vaihtelevat yliopistosta toiseen, mutta ongelmat ovat yhteisiä: Venäjän vanhanaikaisen koulumainen korkeakouluopetus uudistuu kaiken aikaa, yliopistoja vaivaa alituinen opetustilojen ja -välineiden puute, raha ja tieto liikkuvat hitaasti tai eivät ollenkaan — tai ne liikkuvat väärin suuntiin. Kaikesta huolimatta Suomen kielen ja kulttuurin opetuksella näyttää olevan merkittävä tehtävä Venäjän suomalais-ugrilaiden kansojen koulutus- ja kulttuurielämän kehittämisessä.

Suurin osa suomen kielen opiskelijoista on paikallisten yliopistojen äidinkielenopiskelijoita. Osa heistä valmistuu joko äidinkieltensä ja venäjän kielen sekä kirjallisuuden tai äidinkieltensä ja jonkin vieraan kielen (englannin/saksan) opettajiksi 11-luokkaisten kyläkoulujen tarpeisiin. Tavallisesti he opiskelevat suomea valinnaisilla erikoiskursseilla. Mordvan ja Udmurtian yliopistoissa suomea voi opiskella yhtenä pääaineenakin. Erityisesti näistä opiskelijoista toivotaan valmistuvan paitsi kielenopettajia myös kääntäjiä ja tutkijoita.

Suomi kiinnostaa sekä kielenä että kulttuurina. Tavallisesti opiskelijat ovat valmistautuneet siihen, että ulkomaalainen opettaja tuo »uuden» kielen myötä jotain muutaakin uutta tullessaan. Ulkomaalaisuus sinän-

sä kiehtoo, ovathan Venäjän suomalais-ugrilaisia kieliä puhuvat kansat eläneet vuosikymmeniä ns. suljetuilla alueilla.

Tavallisesti venäläinen korkeakouluopiskelu on koulumaista. Yliopistoon tullaan 17-vuotiaina suoraan kyläkouluista, viiden vuoden opinto-ohjelma on kiinteä ja yliopistossa opiskellaan paljon sellaista, mitä meikäläinen peruskoulu ja lukio opettavat. Toisinaan suomen kielenkin opettajan aika tuntuu hupenevan kaupunkielämän opettamiseen, läksyjen määräämiseen ja kuulusteluun sekä poissaolojen kirjaamiseen. Opiskelijoiden kokemukset ja käsitykset vieraan kielen oppimisesta ovat varsin suppeat. Opettajakeskeiseen opetukseen tottuneita opiskelijoita vaivaa passiivisuus ja oma-aloitteisuuden puute. Oikeaksi opiskeluksi mielletään yleensä vain sellainen työskentely, joka tapahtuu välittömästi opettajan ohjauksessa. Suomalaiset oppikirjat väreineen, kuvineen ja soveltavine harjoituksineen saavatkin ihastuneen vastaanoton, ja arvokkaan kateederinsa hylännyt, myös laulun, leikin ja kielipelien voimalla opettava opettaja innostaa yrittämään.

Varsinaista Venäjän suomensukuisten kielten puhujille tarkoitettua opetusmateriaalia ei toistaiseksi ole olemassa. Yksikään ulkomaalaisille tarkoitetuista suomen kielen oppikirjoista ei tunnu vastaavan heidän tarpeitaan. Sukukielten yhtäläisyyksien ja erojen etsiminen ja esittäminen jää kokonaan opettajan ja opiskelijoiden harteille. Lisäksi oppikirjojen periläntisen elämänmenon ja outojen paikannimien pyörittely tuntuu opiskelijoista ainakin aluksi varsin raskaalta, toisaalta niihin alkaa melko pian liittyä

amerikkalaisten saippuaopperoiden tyyli-
tä hehkua. Ennen kurssin puoliväliä miltei
jokaisen opiskelijan toiveena on päästä käy-
mään Suomessa.

Suomen kielen opiskelun myötä opiske-
lijat ovat joutuneet pohtimaan, miten opis-
kellaan: miten oppikirja ja harjoituskirja
toimivat, miten erilaisia sanastoja ja hake-
mistoja käytetään, miten oppimaansa voi
itse soveltaa, kerrata, täydentää jne. Jotkut
opiskelijat ovat sanoneetkin, että vasta suo-
men kieltä opiskellessaan he ovat oivalta-
neet, miten kieliä voi yleensä oppia, miten
muissakin kieliopinnoissa voi menestyä.
Opettajatkin lainaavat opetusmateriaalia ja
-ideoita mielellään; onpa joku osallistunut
suomen kielen tunneille vain erilaisen ope-
tustavan vuoksi, ei kieltä oppiakseen.

Kymmenet opiskelijat ovat osallistuneet
Suomen opetusministeriön järjestämille
kielen ja kulttuurin kesäkurseille Venäjäl-
lä ja Suomessa. Kesäkurssin jälkeiset syk-
syn opinnot osoittavat kielitaidon, erityises-
ti puhevalmiuksien, kohentuneen huomata-
tavasti. Suurin osa kesäkurssin käyneistä
tarvitsee suomea nykyisinkin opinnoissaan
tai työssään tai opettaa sitä. Kesäkurssin
käyneet opiskelijat sanovat maailmansa
muuttuneen, eikä sitä ole vaikea uskoa, kun
he kertovat kirjoittaneensa elämänsä ensim-
mäisen oikean kirjeen — suomeksi — toi-
sella puolella Eurooppaa asuvalle ystävä-
leen...

Suomea opiskelee myös joukko eri alo-
jen asiantuntijoita, opettajia ja tutkijoita:
kieli- ja kirjallisuustieteilijöitä, historioitsi-
joita, kirjasto- ja museoväkeä. Heille suo-
men kieli on ennen kaikkea väline, jonka
avulla he voivat saavuttaa entistä paremmat
tiedot ja taidot omalla alallaan. Monelle
heistä Suomi merkitsee suljettuja arkistoja
ja kokoelmia sekä tutkimuksia, kirjallisuutta
ja kollegoita niiden takana. Suomen kieli on
myös yhdistävä lenkki eri suomalais-ugri-
laisten kansojen edustajien välillä. Joukos-

sa on ylen motivoituneita ja aktiivisia pai-
kallisia vaikuttajia. Suurin osa heistä on
osallistunut jonkinlaiseen seminaariin tai
kongressiin tai täydentänyt opintojaan ke-
säkurssilla tai stipendiaattina Suomessa.
Maassaan he ovat arvostettuja, vaikutusval-
taisia asiantuntijoita, jotka omilla töillään
osallistuvat äidinkieltensä ja kulttuurinsa
kehittämiseen sekä pitävät yhteyttä eri suo-
malais-ugrialaisten kansojen kesken.

Yliopistojen suomalais-ugrialaisten kiel-
ten laitoksille sekä kansallisille kirjastoille
ja museoille sukukansaojelman on merkin-
nyt ennen kaikkea uusia mahdollisuuksia ja
yhteyksiä. Yliopistojen laitoksille Suomen
kielen ja kulttuurin opetus syntyperäisine
opettajineen on tuonut laajaa julkisuutta.
Opettajan työtähän ei Venäjällä liiemmin
arvosteta, äidinkielen — varsinkin pienen
vähemmistökielen — opettajaa kaikkein
vähiten. Sukukansaojelman tuella on käyn-
nistetty monipuolinen opiskelija- ja tutkija-
vaihto, jonka kokemuksista ja tuloksista
paikallisissa lehdissä kernaasti raportoi-
daan.

Suomen ja Venäjän suomalais-ugrialais-
ten kansojen asuttamien alueiden väliset
kulttuuri-, tiede- ja kauppayhteydet ovat
merkittävästi lisänneet suomentaitajien tar-
vetta. Erityisesti paikalliset hallintoelimet ja
suomalaiset liikeyritykset ovat väränneet
suomentaitoisia tulkeikseen ja kääntäjik-
seen. Tosin melkein kaikki opinnoissaan
edistyneet ovat toimineet mitä erilaisimmis-
sa tehtävissä tulkkeina ja/tai kääntäjinä.
Monet ns. kansalliset koulut ovat paikalli-
sin opettajavoimin aloittaneet suomen kie-
len alkeisopetuksen lisätäkseen kiinnostusta
pientä kansallista kieltä kohtaan. Suomalai-
sen kaunokirjallisuuden kääntäminen pai-
kallisille kielille on päässyt alkuun. Suoma-
laisissa yliopistoissa Venäjältä tulleet suo-
malais-ugrialaisten kielten puhujat erottuvat
jo omaksi suomi vieraana kielenä -opetuk-
sen kohderyhmäkseen.

Jokainen suomalais-ugrilaista kieltä äidinkielenään puhuva suomenopiskelija joutuu pohtimaan myös omaa kieltään ja sen asemaa valtakielen rinnalla. Suuri osa suomea opiskelleista sanoo alkaneensa kiinnostua yhä enemmän oman äidinkieltensä ja kulttuurinsa historiasta, nykyvaiheista ja kehittämisestä. Monet heistä ovatkin mukana kielioppi- ja sanastonuudistusprojekteis-

sa tai osallistuvat muutoin kielen ja kulttuurin vaalimiseen. Olenkin vakuuttunut siitä, että suomen kielen opetuksella ja sitä kautta avautuvilla yhteyksillä on laajaa merkitystä Venäjän suomalais-ugrilaisen kansojen kielten ja kulttuurien kehittymiselle. ■

SARA HÄNNIKÄINEN

Sähköposti: *Sara@Megabaud.Fi*

SUOMALAISTEN SUHTAUTUMISESTA OPPIJAN SUOMEEN

OPPIJANKIELI

Suomenkielisen lehdistön mielipidesivuja lukeva törmää monesti kirjoituksiin, joissa ankarasti arvostellaan kielellisen kurin hölytymistä. Kielitoimistoa kehoitetaan tarkasti valvomaan, etteivät huonoina pidetyt käytännöt pääse leviämään ruodussa pysyttelevienkin joukkoon. Osa suomalaisista ei siis haluaisi tyytyä pelkästään suosituksia jakavaan kielenhuoltoon vaan kaipaa selkeää ja turvallista oikein–väärin -määräilyä.

Jos asennoituminen äidinkielenään suomea puhuvien kielenkäyttöön on näinkin suvaitsematonta, miten sitten suhtaudutaan kielenoppijoiden tuotoksiin? Millaisia tuntemuksia herättää varsin moninaisia kömmähdyksiä sisältävä oppijansuomi¹? Erilaisissa tutkimuksissa korostetaan sitä, että kieliopillisiin virheisiin suhtaudutaan yleensä ymmärtäväisesti, kun taas kohdekulttuurin tapojen noudattamattomuus ja lähtökult-

tuurin malleihin pitäytyminen olisi omiaan aiheuttamaan kielteisiä tyyppityksiä: oppijasta tulee moukka, outo, jopa pelottavakin. (Ks. esim. Thomas 1983: 96–97.)

Useissa tutkimuksissa, jotka selvittelevät syntyperäisten puhujien asennoitumista oppijankieleen, on arvioitu joko irrallisten lausumien tai pitempien katkelmien ymmärrettävyyttä tai tilanteittaista sopivuutta. Littlewood (1984: 87–88) on tiivistänyt tärkeimmiksi tutkimustuloksiksi seuraavat seikat: Vasta isohko joukko kielioppivirheitä haittaa ymmärrettävyyttä, mutta viestinnän onnistumista ei ratkaise yksinomaan virheen laatu vaan konteksti: auttaako se kuulijaa tulkitsemaan merkityksen. Sanastolliset virheet ovat ratkaisevampia kuin kieliopilliset virheet ja laajaulotteiset, lausekokonaisuuteen vaikuttavat virheet vakavampia kuin vaikkapa yksityisen sanan taivutuspäätteen unohtaminen. Tärkeintä on kuitenkin virheiden vaikuttavuus koko kom-

¹ Oppijankielestä on käytetty myös termiä *välikieli* (Selinker 1972), jolloin huomio on kiinnitetty siihen, ettei oppijan systeemi ole lähtö- eikä kohdekielen mukainen vaan sisältää elementtejä molemmista. Jos lähtö- ja kohdekieli ovat jatkumon ääripäitä, nimitys *välikieli* tuntuu mielekkäältä. Sen sijaan *oppijankieli* — täsmennettyä kielikohtaisesti esim. *oppijansuomeksi* — on terminä neutraali eikä ota kantaa siihen, onko tavoitteena kohdekielen täydellinen hallinta. (Littlewood 1984: 33.)

